

Kinek hazatalál szívében az ég

Szikra János: *Míg haza nem érsz*

Lakitelek, 2020, Antológia Kiadó

„én mondlak ki / gondolat”
(*mondóka*)

Fényesen illatozó a magyar költészet csilagkertje, s egy benne termett 21. századi köteté: Szikra János *Míg haza nem érsz* című könyve a maga hetvenhét költeményével igazi szépirodalmi termés, amely olvasóért kiált. A legutóbb 2012-ben gyűjteményes kötettel jelentkező szerző az elmúlt években, 2013–2020 között – főként a *Hitel* hasábjain, de a *Vár Ucca Műhelyben*, a *Pannon Tükörben* vagy az *Aracsban* is – publikált verseit válogatta gondosan egy kiadványba. A *Közép-európai nyár* (2012) harminchat év gyümölcsöző terméshez ma egy olyan válogatása az addigi életműnek, amelyben a szerzőnek a költészethez való érzékeny odafordulása is jól kitapintható. Mert ahogyan azt több helyen is megvallotta: „Az irodalmi pályára versekkel »léptem«, időközben írtam pár más ezt-azt, de máig a költemények világát tartom a valódi varázsnak az irodalom műnemein belül” (*Hitel*, 2016/2, 114). A magyar poétikatörténetet igen jól ismerő, benne otthonosan mozgó Szikra János költészete a személyesség és eredetiség, magyarság és európaiság égisze alatt született s formálódott olyanná, hogy teljes meggyőződéssel és nyomatékkal ki tudja mondani kötete záró kulcsmondatát: „Ország, világ legyen hazám, / ország, világ legyen hazám” (*Járja a férfi szál bottal*).

A *Míg haza nem érsz* Szikra János tizedik kötete, melynek fő szerkesztőelve a ciklusokra osztás. Öt szövegblokk követi egymást a maga rendjében. A kötet nyitóverse címével is *Belépő* abba a szöveggörpuzsba, amely magas esztétikai léccet állít fel magának, hogy azt a jól felkészült szerző – olvasóközönségében bízva –

könnyedén átugorhassa. A lírai alanyban artikulálódó megszólalás: „Mint elhagyott, néma hangszer, / eszköze a zenének, / úgy süvített át az élet / üres folyosóimon” – nem mindig egyszerűen lekövethető útja az önértelmezésnek; olykor perszónifikáción keresztül érkezünk el a felismerésig: „Ágyat bont üres szívemben / saját hiányom” (*Csend*); „belém vág bordón a bánat” (*Ikon*); „Fésülködik a szél a csend íriszében” (*Meditációk*). A *Szendergő vicinálisok*ban a rondószerű építkezés a ciklus zeneiségét erősíti, ahogyan az alliterációk is: „fatuskón a fejszefok”; „foszló felhőrojtok”; „vonagló, vad katyusa” (*Tanyák*); „tükrök tükre tükröződik” (figura etymologica – *Meditációk*); „bamba bolondok” (*Sejtjeidben éjszakázom*).

Az *Elementek mind a megmaradtak* címet viselő ciklus egy igen ritmikus verssel indít: a *mondóka* kurziválva is kiemeli a költői ént, de mielőtt eljutna önmagához, a cselekvés, történés huzamosságát, ismétlődését, meg-megszakadását kifejező gyakorító igealakokkal szemlélteti környezetét: „gondolgat”, „sejteget”, „rejteget”. A címében ellentétet hordozó *Himalája, Mariana* vers strófaszerkezete egy szótagbővülő szerkezetre épül: 4, 4/3, 4/4/3. Huszonegy kérdő versmondat szervezi a költeményt, amelyben egy Ady-alúzió és egy bibliai szöveghely is megbújik: „Elfusson-e / mind, akinek nincs bora?” (Ady Endre: *A fekete zongora*); „Ki nem zörget / mit keres, ha nem talál” (Lukács 11:10). Szikra János *Így áldlak, élet* című versének szövegébe szintén egy ismert Ady-versszálat szőtt: „Éhe kenyérnek, éhe a Szónak, / Éhe a Szépnek...” (kiemelés:

az eredetiben. L. N.; Ady Endre: *Csák Máté földjén*).

Az idő múlását tapasztaló lírai én is kiszól egyes versekből: például „befelé vérzik el fiatalságom” (*szocreál*); „mikor még sok volt mögöttem az élet”; „gyérülnek az évek” (*A Navona téren*). A „hazafelé készülődő Szikra János” (Léka Géza nevezi így a költőt a kötet hátsó borítóján) korábban ekképp nyilatkozott az öregedés jellemformáló folyamatáról: „Észleléseim gondolatokká csiszolása közben kopottabb lett a kedvem, gyűröttebb az arcom, de tiszta lélekkel nézek a jövőndé elé, s öregedőben is hajlíthatatlan hittel állok a számomra kijelölt helyen.” Ez a hely nem reflektorfényben izzó hely, de Szikra Jánostól egyébként is távol állna az efféle kiemelés. Ő inkább a csendben alkotók táborának tagja, akinek versei viszont képesek hangosan is szólani. A ciklus „zárszava” egy, a *Kedvest* felvillantó haiku: „éneklő moha / a hajnali háztetőn / annim mosolya” (*Varga Anikó*), s ezzel máris a kötetben centrális helyet elfoglaló ciklus szövegdarabjai felé vehetjük az irányt, amely szerelmes-erotikus tónusú versek egyberostált költeményei.

A „Balladába falazott csók” (*Népmese*) ciklusa (*Ha a halál fölugrik a fákra*) tizenhét költeményt számlál. Kiemelkedően szép képrendszer (többnyire rész-egész metonímiára épülő) működtet ebben a szövegblokkban a költő, amelyekből érdemes idézni ide a következőket: „Hiába fönna holdmárvány, / ma minden sínpár holtvágány” (*Kisujjadért*); „húsos ajkad redőibe horzsolom / ... / ezt a verset sós öledbe csókolom” (*puncs*); „hetekig tőlem könnyezett öled” (*Hajózhatóbbá vált*); „s én fél óra múlva, / öled pusztá látványától, / szétnyíló combod közt azonnal / elélvezek (*Holtág*); „este horgonyt vet és vitorlát bont / az én szerelmem homlokán / a hó” (*Ha a halál fölugrik a fákra*); „Jó nekem / a combaid közelében jó nekem” (*Selyem*).

A legterjedelmesebb, utolsó előtti szövegblokk (*Kihűlt kémény a hold alatt*) 22 verssel gazdagítja a kötetet. Mindjárt egy antithesis-szel indul a ciklus: „Megfagyott

az ég fölöttem. / Összekoccan szívemben a nyár” (*Tél*). A cikluscímadó versben a szülőket idézi meg: „Szívemből hulló korom vagy, apám / Anyám, fehér fátyladdal mi lett?” Majd egy kétütemű hetest (4/3) számláló párrímű sorokkal zárul a ciklus (*Bár lehetnék*): „szerelemföltő pofon / necc leszek a combodon”; „merengő vízisikló, / csókért esengő csikló”; „emlőd bődítő halma, / fölrobbant gránátalma”.

Az utolsó versciklus elnevezésében is a vég felől közelít a lírai aposztrophé önmagához: *Velem a világ ma véget ér*. A *Hitel* hasábjain 2014 és 2020 között olvasható tizenhárom költemény közül a nyitóvers (*A nagy szem*) eredetileg *Néz a nagy szem* címmel jelent meg (2014/4). A záró vers pedig a 2020. augusztusi lapszámban található, illetve másodközlésként a *Kárpátalja* 2020. november 1-jei (1030.) számban, Penczófer János magyarázó jegyzetével. A *Járja a férfi szál bottal* balladai-drámai hangvételű szabadvers, amelyben a távolságtartó harmadik személyű versfelütés azonnal átvált első személybe, a fekete tónus mellett ott „libben a kendő fehéren” éles kontrapunktként. Az előismétléseket („Táncol a férfi...”, „Táncol a lány...”, „Sokáig hittem...”, „Sokáig hittem...”, „bal kezembe adták búcsúzóul jobb karom, / bal kezembe jobb karom”) egy hangsúlyos, „a vers egészét átható tragikumú” sorismétlés követ, amely egyben a költemény záróakkordja is lesz, amely szerint: „Ország, világ legyen hazám, / ország, világ legyen hazám.” És tulajdonképpen abszolút joggal merül fel a trianoni évfordulóra irányuló kérdés Penczófer Jánosban, mely szerint: „a személyes sorson túl [...] vajon miért rémlik föl az olvasóban a haza megcsontításának és feldarabolásának éppen száz évvel ezelőtti képe?”

Balladai szólamvezetés érezhető még a *könyvhét provinciában* szabadversben, amelyben az inverziós szerkesztésmód alkalmazása során – ami olykor bizonyos szójátékként is értelmezendő – itt komoly hangsúlyeltolódást mutat a tartalomban: „sej-haj rózsám”, „rózsám sej-haj”; „nem

vagy itt”, „nem itt vagy”; „teli az üres tér / üres a teli tér velük”. A Bethlen Anna bal-ladájából vett kurzivált pretextus („*talpig vagyok aludt vérben / magam pedig halófélben*”) a lírai alany azonosulása és sorsvállalása a másik nemmel.

Végezetül a pályatárs, Szöllösi Zoltán (1945–2018) 2018. március 21-ei halálára reflektáló búcsúvers, a *semmit öklöző bogár* (*Hitel*, 2018/6) egy olyan komplex, szöveg-grammatikai-tipográfiai kiemelésekben, szójátékokban gazdag költemény, amely-ről érdemes szólnunk. „március van, még-is / hónap kéne esni / zuhogjon a zsoldár / hóból való zsoldár / a fekete égig” (Kiemelés az eredetiben: L. N.). A kurzivált szöveg-részlet valójában egy 1989-es, a Széphalom Könyvműhely gondozásában megjelent háromszerzős (Agócs Sándor, Szöllösi Zoltán, Újházy László) antológia címe. A friss gyászra utaló jelzős szerkezet („fekete ég”) után az első szójáték máris: „betört a kór a házba”, majd később realizálódik a kór: „betört a kór a torkodba”. Az „éjfél előtt én nem megyek haza” dőlt betűs szedés a József Attila-díjas költő 1998-as versesköte-tének a címe, ahogyan a „*fölöttem a tenger hiába rúgkapál*” sorban Szöllösi Zoltán 2017-es összegyűjtött verseinek címe is belekomponálódik a vers zenéjébe, amit még két alakzat erősít tovább. A ráolvasás-szerű három szövegbetét: „kerengjen a kerengő / merengjen a merengő / fusson a futó / jöjjön a jövő”, majd: „kerengő ke-rengjen / merengő merengjen / fuss futó / jöjj jövő / huss” s végül: „fuss futó / huss jövő / kerengjen a kerengő / merengjen a merengő / huss huss huss”. A költemény utolsó harmadában hangzik el a ciklus-címadó sor is a v-hangok alliterációjával: („velem a világ ma véget ér”), ami tovább sűrűsödik a „kívül-belül vakon vonagló vonító seb vagyok” sorban. A verzális be-tűhasználat (A FÖLD ALATT IS HÓNAK

KÉNE ESNI) még egy utolsó nyomaték a költőtárs hiányának kifejezésére, hogy aztán intarziás mintázatként még egyszer utoljára önmagát is beleékelje a verset író a saját szövegébe: „*rázkódba zörög az emberiség összes rozsdás étkészlete ben-nem / az örök sóvárgás ezüstkései ezüst-villái ezüstkanaikai / ötszáz éve koplaló magyar falu vagyok / a hajnali busszal most hurcolják el belőlem / az utolsó pátkai rabszolgát Afrikából vason...*”

Amint az a fentiek által is igazolódni lát-szik: Szikra János versbeszéde nem a leg-könnyebb sodrású, ám mondanivalójának mélységében és költői kvalitásában is képes kiemelkedőt alkotni, felrajzolni magát a kortárs magyar líra térképére. Az eddigi egész Szikra-életmű virrasztás egy olyan anyanyelvű költészet felett, amelyből már rég kikoptak az egykori értékmérők, így például a szókincs gazdagsága vagy a stí-lusbeli kifogástalanság. Nem egyszer egye-diség helyett egyedieskedés, személyes-ség helyett személyeskedés tapasztalható. Ám aki „Utassy József modern dalainak madárcontozatát ölti fel”, s „Tornai Jó-zseffel tart leginkább rokonságot”, arról meggyőződés, hogy költészete szívem-hez közelálló. Falusi Márton fentiekben emlegetett laudáló szavai Szikra János Utassy-díjához kapcsolódnak. S ahogyan azt a 2018-ban megjelenő Nagy Gábor-féle Utassy-monográfia kapcsán megjegyez-tem, hogy tudniillik: méltánytalan köl-tészettörténeti pozíciójából talán sikerül kimozdulnia Nagy Gábor irodalomtörté-nész segítségével Utassy költészetének, úgy gondolható, hogy Szikra János szép-írói munkássága is eléri méltó rangját. A Ba-lassi-emlékkarddal is kitüntetett szerző valójában már ezt húzza alá, ugyanis eme jeles díj tulajdonosáról elmondható: élet-művével őrzi nemcsak a magyar, de az eu-rópai szellemiséget is.

Lajtos Nóra

LAJTOS NÓRA (1977) Debrecenben élő irodalomtörténész, tanár, költő, író, kritikus, szerkesztő. Utóbbi kötete: *szívben fészkelő* (140 haiku, 2020).